

קדשי בדק הבית אינן עושים תמורה — דגני תמורה כמינן "קרבן", וקדשי בדק הבית לא איקרו קרבן, כדמפרש גמרא. אמר רבי שמעון כו' — לספירה ליה דקדשי בדק הבית איקרי קרבן, הלכך לא נפקא לן ללא עבדי תמורה אלא מהכא. והלא מעשר זהמה בכלל כל הקדשים היה דעבדי תמורה, כדכתיב (ויקרא כו) "ואם המר ימיר" וגו'. למה יאל, דכתיב צדיקה דעבדי תמורה, "אם המר ימיר" וגו'. מה מעשר קרבן יחיד הוא דעושה תמורה — אף כל קרבן יחיד עושה תמורה, יאלו קרבנות לזבוח. דמעשר לימא בשומפוט, כדלמיריין בפרק בתרא דזכורות (ג, ט): יהיה לך ולא של שומפוט.

גמרא קרבן — "ואם (כל) זהמה אשר יקריבו ממנה" וגו', וכמינן צמריה "לא יחליפנו". אי קרבן שומע אני כו' — גבי שחטי חוץ קאי. והאי "או" לישנא דתורת כהנים הוא, כדלמיריין בכמה דוכמי: "או אינו" כו' גבי שחטי חוץ, דדריש לעיל מהא מילתא להאי קרבן לדרשא אחרינא. דקתני: "קרבן" — על הקרבן הוא חייב כרת בחוץ, ואינו חייב כרת על חולין פנינים. ועלה תני: "אי קרבן", כלומר אי דרשינן להאי קרבן להכי, משמע אפילו קדשי בדק הבית כו'. ואי דלמיריין: "או", משום דכתיב הסם "או אשר ישחט" — ולא מילתא היא. קדשי בדק הבית — סתמן עבלי מומין ואינן ראויין לזהל מועד, מכל מקום קרבן איקרו. לרבי שמעון — דמתניתין איקרו קרבן, ומשום הכי ממעט להו איבו מהיקשא דמעשר בהמה, ולא מ"קרבן". קרבן לה' לא איקרי — דההוא הוי משמע קרבן סתמא. אלא השתא לא משמע קרבן סתמא. הכי גרסינן: תנו רבנן לא יבקר כו' — לישנא אחרינא גרסינן: הא — רבי, הא — רבי שמעון, לרבי שמעון — איקרו קרבן, לרבי — לא איקרו קרבן. ולהאי לישנא פרשין דמתניתין ליהא פלוגתא אלא כולה רבי שמעון, ודקתני "קדשי בדק הבית אינן עושים תמורה" — לא מ"קרבן" נפקא, אלא רבי שמעון קאמר לה, והדר מפרש טעמא. הלכך ליהא למימר: הא — רבי שמעון, הא — רבנן. הכי גרסינן להאי לישנא: מאי רבי ומאי רבי שמעון? דמיניא: "לא יבקר בין טוב לרע" וגו'. למה נאמר — האי קרא גבי מעשר, והלא כבר נאמר "לא יחליפנו" וגו', דמשמע: כל הקדשים עבדי תמורה ומעשר בכלל. וקרבנות בדק הבית — והאי צרייחא כולה רבי שמעון היא, דאית ליה קדשי בדק הבית איקרו קרבן. ורבי שמעון קאמר קאמר הא ודאי כולה רבי שמעון היא, דקתני: תלמוד לומר "לא יבקר" וגו'. כלומר, להכי הדך כתיב תמורה גבי מעשר, להקיש אליו שאר כל הקדשים, כדקאמר רבי שמעון. ומפרש לקמן למעוטי מאי.

תוספות

והוה ליה תורם שלא מדעת, וכן שני, לשון רש"י. ולא נהירא, דאין זה כמו "ולא תמורה אחר תמורה", דהתם הראשון תמורה והשני אינו תמורה! לכך נראה לפרש כמו כן הכא: דהראשון תרומה ולא השני. וקשה: דבפרק שלישי (משנה ג) דמסכת תרומות תנו: שותפין שתרמו, רבי עקיבא אומר: תרומת שניהם תרומה. וחכמים אומרים: אם תרם הראשון כשיעור כו'. ואם כן קשיא דרבי עקיבא אדרבי עקיבא! ונראה לרבינו יצחק: דבשמעתין מיירי כשנתנו רשות זה לזה לתרום, ומשום הכי תרומות הראשון תרומה לרבי עקיבא, שהרי מדעת חבריו תרם. והשני אינו כלום, דנתן לחבריו רשות לתרום וכבר תרם. ורבי אליעזר סבר דתרומת שניהם תרומה, דגלי אדעתיה דכל חד חד (לא) ניחא ליה בתרומת חבריו. אבל התם בשלא נתנו רשות זה לזה לתרום, הלכך כל חד אדעתיה דנפשיה תרם חלקו, לפיכך תרומת שניהן תרומה מקצת.

ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כו, לג), יש לשאול: למה נאמר ענין התמורה במעשר בהמה? והלא כבר נאמר רע בטוב ואם המר ימיר... והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם שם י). ומשיבים: לפי שנאמר בפרשת התמורה "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" — והרי משמע לשון זה כולל הן קרבן יחיד, והן קרבן צבור, והן קרבן מזבח, וקרבן בדק הבית, לכך תלמוד לומר (מלמדנו) הכתוב במעשר בהמה: "לא יבקר" — שאין קרבן הציבור והשותפים בכלל דין התמורה. וכיצד מקרא זה הכתוב במעשר בהמה מלמדנו? — אמר ר' שמעון: והרי מעשר בהמה בכלל כל בהמות ההקדש האמורות בפרשת התמורה היה, ולמה יצא מכללם, להיכתב בו שוב איסור התמורה? — להקישו לפרשת התמורה, ולומר לך: מה מעשר בהמה היה קרבן של יחיד, והיה קרבן מזבח (הקרב על המזבח), והיה דבר שבא בחובה ולא בנדבה, והיה דבר שאינו בא בשותפות אלא רק ביחיד — אף כל הכלולים בדיון התמורה הריהם קרבן יחיד וקרבן מזבח ודבר שבא בחובה

עיונים

אמר ר' שמעון והרי מעשר יש ששאלו על עצם דברי ר' שמעון שתהה על שחור הכתוב ופירט דין תמורה במעשר בהמה, שהרי אם לא היה כתוב כן במפורש היה מקום לומר שרק בדבר שהאדם הקדישו בעצמו יש דין תמורה, ואולם דבר שקדשתו התורה, כגון מעשר בהמה (שהרי בהמה העשירית היוצאת מן הדיר היהיה מתקדשת מעצמה, אף אם לא קראה "עשירי"), לא יהיה בו דין תמורה (שפ"א)! ויש שחירצו שאף במעשר בהמה יש כעין הקדש שהקדיש האדם, שהרי בכך שהעבירם תחת השבט, הוא שהתקדש המעשר. וכל עוד לא הועברו בידו, אין שם מעשר בהמה עליהם, ואין כלל בהמה נחשבות כ"טבל" משום המעשר בהמה הנמוצא בתוכם (גלוני מנחת חן).

מה מעשר... ודבר שבחובה יש שהוכיחו מכאן שמעשר בהמה הוא חובה, ושלא כנראה משיטת רש"י בבכורות (ג, טו), שבכל ימות השנה פרט לשלושה זמנים מוגדרים האמורים במשנה (בפרוס הפסח, בפרוס העצרת ובפרוס החג) מעשר בהמה הוא רשות ומוצה בלבד. ואף שמסקנת הגמרא (לקמן יד, א) שגם עלת נדבה בכלל, הרי זה להורות שאין אנו ממעטים על סמך הדיקש

"אמר רבי שמעון: והרי מעשר בכלל היה, ולמה יצא — לומר לך, מה מעשר — קרבן יחיד, יצאו קרבנות צבור. ומה מעשר — קרבן מזבח, יצאו קרבנות בדק הבית."

ו גמרא תנו רבנן: יכול יהו קדשי בדק הבית עושים תמורה, תלמוד לומר — "קרבן"

— מי שנקראו קרבן, יצאו קדשי בדק הבית — שלא נקראו קרבן. ולא? והתניא: "אי קרבן" — שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן, פענין שנאמר "ונקרב את קרבן ה'" וגו' — תלמוד לומר "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" — כל הפא אל פתח אהל מועד חייבין עליו משום שחוטי חוץ, וכל שאינו בא לפתח אהל מועד — אין חייבין עליו משום שחוטי חוץ. אלמא: איקרו קרבן! אמר רבי חנינא: לא קשיא, הא — רבי שמעון, הא — רבנן. לרבי שמעון — איקרי קרבן, לרבנן — לא איקרי קרבן. — ולא? והכתיב "ונקרב את קרבן ה'" — "קרבן ה'" — איקרי, "קרבן לה'" — לא איקרי.

ז תנו רבנן: "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו למה נאמר? והלא כבר נאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב ברע" וגו'! לפי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אתו", משמע: קרבן יחיד, קרבן צבור, וקרבן מזבח, וקרבן בדק הבית — תלמוד לומר "לא יבקר". אמר רבי שמעון: והרי מעשר בכלל היה, ולמה יצא — לומר לך, מה מעשר קרבן יחיד, וקרבן מזבח, ודבר שאינו בשותפות — אף כל קרבן יחיד, וקרבן מזבח, ודבר שבא בחובה,

אמר ר' שמעון בטעם הדבר: והרי מעשר בהמה בכלל כל הקרבנות היה, ואם כן יש לשאול: למה יצא מכלל זה, שחור הכתוב ואמר בו (בלשון דומה) "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה". לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם שם, לב—לג) — לומר לך מתוך ההיקש למעשר בהמה: מה מעשר בהמה — הריהו דווקא קרבן יחיד (שהרי השותפים פטורים ממעשר בהמה), אף כל הקרבנות שממירים בהם, הריהם קרבן יחיד. יצאו מכלל דין התמורה קרבנות צבור וקרבנות השותפים. ועוד נלמד מהיקש זה: מה מעשר בהמה — הריהו קדוש בקדושת הגוף, שהרי הוא קרבן הקרב על המזבח, אף כל הקרבנות שממירים בהם הריהם הקדושים בקדושת הגוף, ומכאן שיצאו מכלל דין התמורה קרבנות (קדשי) בדק הבית.

ו גמרא שנינו במשנתנו כי אין קדשי בדק הבית עושים תמורה. ומביאים עוד בענין זה את מה שתנו רבנן [שנו חכמים בכרייתא]: יכול יהו אף קדשי בדק הבית עושים תמורה? — תלמוד לומר (מלמדנו) הכתוב "קרבן" ("ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה... לא יחליפנו ולא ימיר אותה" וגו' שם שם ט—י), שאין דין התמורה אלא במי שנקראו בכתוב "קרבן", יצאו מכלל זה קדשי בדק הבית — שלא נקראו בכתוב "קרבן". ושואלים: וכי קדשי בדק הבית לא נקראו "קרבן"? והתניא [והרי שנויה בכרייתא] בדיון השוחט קדשים מחוץ למקדש ("שחטי חוץ"), שאמרה בו התורה: "...או אשר ישחט מחוץ למחנה. ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה'" (שם שם יז, ג—ד). ודנים: אי [אם] נכללים באיסור שחיטת חוץ כל הקדשים הנקראים בכתוב "קרבן" — שומע אני כי בכלל איסור זה אפילו קדשי בדק הבית, שהרי אף הם נקראו בכתוב "קרבן". כענין שנאמר בשלל המלחמה שנלקח ממדין: "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה... לכפר על נפשותינו" (במדבר לא, ג), שהיו אלה קדשי בדק הבית — לכך תלמוד לומר "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" — לומר שדווקא כל קרבן הבא (הראוי לבוא) אל פתח אהל מועד (להיקרב על המזבח), הוא שחייבין עליו משום איסור שחטי חוץ. ואילו כל קודש שאינו בא לפתח אהל מועד (שאינו ראוי להיקרב על המזבח) — אין חייבין עליו משום שחטי חוץ. אלמא [אם] ממה שהוצרך הכתוב ללימוד מיוחד ("ואל פתח אהל מועד לא הביאו") כדי למעט קדשי בדק הבית, נלמד שברוך כלל קדשי בדק הבית איקרו [נקראו] בכתוב "קרבן"! אמר ר' חנינא בתשובה: לא קשיא [אין זה קשה], שכן הא [בכרייתא זו, השניה] שברין שחטי חוץ — היא כשיטת ר' שמעון, ואילו הא [זו] הכרייתא שברין תמורה — היא כשיטת רבנן [חכמים]. ומפרש את דבריו: לשיטת ר' שמעון במשנתנו, שלמד שאין קדשי בדק הבית בכלל דין התמורה מהיקש למעשר בהמה, ולא למד דין זה מן הכתוב בפרשת התמורה "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה..." — אכן קדשי בדק הבית איקרי [נקראים] "קרבן". ואולם לשיטת רבנן [חכמים] הלמדים שאין קדשי בדק הבית בכלל דין התמורה מהכתוב "קרבן לה" — לא איקרי [אינם נקראים] "קרבן". ושואלים על שיטת חכמים: והאם לא נקראו קדשי בדק הבית "קרבן"? והכתיב [והרי נאמר] בהם "ונקרב את קרבן ה'"! ומשיבים: "קרבן ה'" — איקרי [הם נקראים]. ואולם "קרבן לה" שמשמעו דבר הקרב בעצמו על גבי המזבח — לא איקרי [נקראים].

ז עוד שנינו במשנתנו שאין בכלל דין התמורה קרבן ציבור וקרבן השותפים. ומביאים עוד בענין זה את מה שתנו רבנן [שנו חכמים בכרייתא] על האמור במעשר בהמה "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם שם י). ומשיבים: לפי שנאמר בפרשת התמורה "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" — והרי מעשר בהמה בכלל כל בהמות ההקדש האמורות בפרשת התמורה היה, ולמה יצא מכללם, להיכתב בו שוב איסור התמורה? — להקישו לפרשת התמורה, ולומר לך: מה מעשר בהמה היה קרבן של יחיד, והיה דבר שבא בחובה ולא בנדבה, והיה דבר שאינו בא בשותפות אלא רק ביחיד — אף כל הכלולים בדיון התמורה הריהם קרבן יחיד וקרבן מזבח ודבר שבא בחובה

עוד שנינו במשנתנו שאין בכלל דין התמורה קרבן ציבור וקרבן השותפים. ומביאים עוד בענין זה את מה שתנו רבנן [שנו חכמים בכרייתא] על האמור במעשר בהמה "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם שם י). ומשיבים: לפי שנאמר בפרשת התמורה "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" — והרי מעשר בהמה בכלל כל בהמות ההקדש האמורות בפרשת התמורה היה, ולמה יצא מכללם, להיכתב בו שוב איסור התמורה? — להקישו לפרשת התמורה, ולומר לך: מה מעשר בהמה היה קרבן של יחיד, והיה דבר שבא בחובה ולא בנדבה, והיה דבר שאינו בא בשותפות אלא רק ביחיד — אף כל הכלולים בדיון התמורה הריהם קרבן יחיד וקרבן מזבח ודבר שבא בחובה

למעשר בהמה דבר שהוא חובה לבסוף (חז"א).

אורה החלכה

קדשי בדק הבית אין עושים תמורה קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, לפי שלא דנה תורה בתמורה אלא לענין קדשי מזבח. כיצד? היו לפניו בהמת חולין ובהמת קדשי בדק הבית ואמר "זו חלופת זו" או "זו תמורת זו" — לא אמר כלום. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ב. ספר הפלאה הלכות ערכין והרמין פ"ז ה"ז).

כל הבא אל פתח אהל מועד חייבין עליו משום שחטי חוץ וכו' השוחט קדשים מחוץ לעזרה אינו חייב (ברת על המזיד, וחסות על השוגג) אלא על אלו הראויים להיקרב על גבי המזבח. אבל השוחט בחוץ אחר מאיסורי מזבח או מחטאות המתות — הרי זה פטור. שנאמר: "לפני משכן ה'", וכל שאינו ראוי לבוא אל משכן ה' אין חייבים עליו. בכרייתא. (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ח ה"ז).

מסורת הש"ס
 ח. תוי"כ שם.
 ט. עין תמורה לא, א.
 י. תוי"כ ויקרא כו, י. ילקיש תורה תרעו.
 יא. (בשינויים) יומא סג, ב. זבחים קיג, ב. תמורה ו, ב. תוי"כ ויקרא יז, ד. ילקיש תורה תקפא. תרמא. תרעו.
 יב. ילקיש תורה שם.
 יג. תוי"כ כו, ט. עין ירושלמי תרומות פ"א ה"א. שם יבמות פ"ג ה"ב.

גרסות

קדשי בדק הבית בכתי"מ ובמשניות: קרבנות בדק הבית.

אין עושים במשניות: אינו עושים.

והרי מעשר במשניות ובש"מ: והלא מעשר.

לומר לך בכתי"מ: להקיש אליו ובמשניות וש"מ: להקיש אליו לומר לך.

קרבן יחיד יצאו קרבנות ציבור בכתי"מ: קרבן יחיד יצאו כל קרבן יחיד יצאו קרבנות ציבור.

ומה מעשר במשניות: מה מעשר.

קרבן... קרבנות בש"מ: קדשי... קדשי.

קרבנות בדק הבית וש בכתי"מ: קרבנות קדשי בדק הבית.

יצאו קדשי בדק הבית יש בכתי"מ: יצאו אלו בדק הבית.

קרבן לה' לא איקרי בכתי"מ: קרבן לה' לא איקרו לישנא אחרינא הא ר' הא ר' שמעון לר' שמעון איקרו קרבן לר' לא איקרו קרבן מאי ר' ומאי ר' שמעון דתני לא יבקר וכו' (ראה ברש"י).

תנו רבנן לא יבקר רבינו גרשום: דתנו רבנן לא יבקר.

קרבן יחיד קרבן ציבור בכתי"מ: קרבן יחיד וקרבן ציבור ובש"מ: קרבן יחיד ומשמע קרבן ציבור.

הא רבי שמעון הא רבנן — קרבן ה' יש כתי"מ בו חסר קטע זה.

וקרבן מזבח בכתי"מ חסר.

וקרבן בדק הבית יש בכתי"מ וכן הוא ברש"י: וקרבנות בדק הבית.

לומר לך בכתי"מ: להקיש ולומר לך.

ודבר שאינו בשותפות – כדפרישית לעיל: "יהיה לך" – ולא של שותפות. רבי אומר למה יצא מעשר מעתה – דכירא ליה לרבי דמשוס כל הני לא אינטריך, דקרנן יחיד מ"לא ימיר" נפקא, דמשמע לשון יחיד, וקרנן מונח מקרנן נפקא, אלמא אית ליה לרבי דקדשי צדק הבית לא איקרו קרבן. ודבר שצמורה דקא ממעט ר' שמעון מיניה עולה הבא מן המותרות – סבירא ליה לרבי מותרות לנדבט לצור אולי, ומרישא דמתניתין נפקא לן דאין תמורה צבור. ושותפות נמי מ"לא ימיר" לשון יחיד. לפי שיצא מעשר לידון בתמורת שמו – דכתיב לעיל מיניה ו"לכל מעשר" ומצינו מ"וכל" לרבות, שאם קרא לעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" – שניהן קדושין, והיינו תמורת שמו, הלכך אינטריך למכתב נמי "אם המר ימירנו" לידון בתמורת גופו, אם העמיד צהמת חולין אלל מעשר ואמר "זו כו" – נתפסת בתמורה. דאי לא כתביה הוה אמינא לא עבד תמורה, כדאמרין לקמן: דבר שהיה בכלל ויאל לידון דבכר חדש, דהיינו

חידוש תמורת שמו שאינה בכל הקדשים, והוי אמינא אין לך צו אלל חידוש: תמורת שמו אלל תמורת גופו לא. להכי אהדריה קרא, ויאל לידון בתמורת שמו וגופו. תמורת שמו קריבה – כדאמרין בשילהי צבורות (סא,א): "הצקר" – לרבות אחד עשר לשלמים. תמורת גופו אינה קריבה – כדאמרין צפירקין לעיל (ה,ב): גמר "העברה" "העברה" מצבור, וצבור כתיב "הן" – הן קריבין ואין תמורתן קריבין. תמורת שמו נגאלת – דשלמים היא, ושלמים נגאלין כשנופל צהן מוס. תמורת גופו אינה נגאלת – דכתיב: "הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל". תמורת גופו חלה אף על פי שאינו ראוי – כגון צעל מוס. מאי טעמא – כמעשר דחל על צעל מוס. ונפקא מינה לאכלו בקדושת מעשר, שלא ישחט צאטילוי ולא ישקל בליטרא. תמורת שמו אינה חלה אלא על דבר הראוי – ליקדש קדושה גמורה כשאר קדשים, שאין חלים כשקדם מומן להקדשן. וקפירין: משום דרבי ביה רחמנא דעביד תמורת שמו איגרועי מיגרעא – דלא חיללא על צעל מוס הא כל שכן דבעי למויל ציה טפי לתומרא, הואיל ותמור כל קדושה בתמורת שמו. מאי דרבי רבי – וקרא לא רבי אלל מידי דחוי לשלמים, כדקמי "הצקר" – לרבות אחד עשר לשלמים. מהיכא תיתי – דאמרין הכי. דבר החדש – תמורת שמו. לישנא אחרינא – נתפרש "תמורת שמו" שאינה חלה אלל על דבר הראוי, וסבירא היא: משום דאחמרא כשאר שלמים איגרועי מיגרע תמורת גופו, אינטריך קרא לרבי. ומשני אין דאי לא כתב ביה אמרינן למאי דרבי רבי כו" – והא מהיכא תיתי דלימא הכי? דהא אינה מן המדות שהמורה נדרשת צהן, ואכתי למאי כתביה, לידון דבכר חדש בתמורת שמו – אין לך צו אלל חידוש. להכי אינטריך לרבי. והכי עיקר, דלנישנא דלעיל איכא תני פירכי, חדא: דמאי קאמר למאי דרבי רבי, לאו מילתא לאוקומה הכי, דהא תמורת שמו דקדשה אימרי מ"וכל מעשר צקר ואלן" ולא משמע אלל סתמא, צין חס צין צעל מוס. ומאי דרבי מ"הצקר" – לא רבי אלל להקדשה, דלא תימא דלדייניה בתמורת גופו. ועוד: דקא פריך ליה מהיכא תיתי, ואין זה לשון התלמוד הואיל ואוקים דודאי מיגרעא גרעא, דלמאי דלא רבי לא רבי – הוה ליה למימר מנא לך הא דאמרין הכי? אלל להאי לישנא מישתמע שפיר מהיכא תיתי, כלומר: מהיכא תיתי לי דלימא הכי, דאזכר קרא לרבייה.

תוספות

רבי אומר למה יצא מעשר – דסבירא ליה לרבי דלקרבן יחיד ולמעוטי צבור ושותפין לא איצטריך, שהרי כל הפרשה דתמורה בלשון יחיד נאמרה. ולמעוטי נמי קדשי בדק הבית לא איצטריך, דלא איקרו "קרבן". ולמעוטי נמי עולת מותרות לא איצטריך, דקסבר: עולת מותרות לנדבת צבור אזלי, ופשיטא דלא עבדי תמורה, כך פירש רש"י. עוד יש לומר: דסבירא ליה דעולת מותרות לנדבת יחיד אזלי, וסבר כרבי אליעזר דעושה תמורה. **לדון בתמורת גופו** – דסלקא דעתך: דאין עושין כלל תמורה משום דיצא לדון בדבר החדש, כדמפרש התלמוד. אי נמי: לדון בתמורת גופו, לומר דחלה על דבר שאינו ראוי. ושניהן פירש רש"י. **תמורת שמו** – היינו אם קרא לעשירי "תשיעי", ולתשיעי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי". דקיימא לן (בכורות סא,א) דשלשתן מקודשין. **חדון עלך הכל ממירין**

עיונים

תמורת גופו חלה על דבר ראוי ועל דבר שאינו ראוי רש"י פירש כי "דבר שאינו ראוי" האמור כאן הריהו כגון בעל מום. וטעמו של דבר: שכן דינו כמעשר החל אף על בעל מום. ויש שפירש בטעם הדבר, שכן אף שנאמר בתמורה "לא ימיר אותו טוב ברע", מכל מקום אם המיר חלה התמורה, והרי שהממיר בבעל מום ("טוב ברע") חלה התמורה (רגמ"ד). והקשו על פירושו של רש"י המסביר את הדיון משום שתמורת גופו של המעשר הריהו בקרבן המעשר עצמו, שהרי אין הברל לענין זה בין מעשר בהמה לשאר קרבנות, שכן כל התמורות בכל סוגי הקרבן חלות אף על בעלי מום! ועוד: שאין להשוות בין קדושת מעשר החלה אף על בעל מום – שכן קידשה תורה לכל שיצא עשירי מן הזיר, אף שהוא בעל מום, לבין הממיר בבעל מום – שקדושת התמורה נעשית על ידי האדם! (הגרי"ו).

ואין בו אלא חידוש בלבד ובנוסף דומה, בשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, מיסודו של ר' ישמעאל: "דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש, אין אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירו הכתוב לכללו בפירוש". ובנוסף אחר, בתלמוד הירושלמי: "כל דבר שהוא בכלל ויצא לידון בדבר החדש – נעקר מן הכלל, והרי הוא בחידושו" (פאה פ"א ה"ד).

גרסות

שאינו בא בשותפות יש בכתיב: שאינו בשותפות.
מעתי לידון בתמורת שמו בש"מ: **מעתי לפי שיצא מעשר לידון בתמורת שמו.**
תמורת גופו חלה בכתיב: תמורת גופו וחלה ויש בכתיב: ותמורת גופו חלה.
משום דרבי רחמנא בכתיב: ועוד: משום דרבי ביה רחמנא ויש בכתיב: משום דרבי ביה.

ודבר שאינו בא בשותפות.

ועוד באותו ענין. רבי אומר: למה יצאת (יצא) מעשר בהמה מכלל כל הקדשים שחזר הכתוב ואמר בה את דין התמורה, מעתה, לאחר הקדשים? – לידון (ללמדנו דין)

וְדָבָר שְׂאִינוּ בָּא בְּשׁוּתָפוֹת.

א רבי אומר: למה יצאת מעשר מעתה – לידון ב"תמורת שמו" וב"תמורת גופו", לומר לך:

תמורת שמו – קריבה, תמורת גופו – אינה קריבה. תמורת שמו – נגאלת, תמורת גופו – אינה נגאלת. תמורת גופו – חלה על דבר הראוי ועל דבר שאינו ראוי, ותמורת שמו – אינה חלה אלא על דבר הראוי בלבד.

אמרי: משום דרבי רחמנא דאית ביה תמורת שמו, איגרועי איגרע? אין, דאמרין: מאי דרבי – רבי, ומאי דלא רבי – לא רבי. והא מהיכא תיתי?

הלכות במעשר בהמה שבהן נבדל דין תמורת שמו מדין תמורת גופו. ואלו הן: זו הבהמה שהינה תמורת שמו של מעשר בהמה – הריהו קריבה על המזבח (כשלמים), ואילו זו שהיא תמורת גופו – אינה קריבה על המזבח כלל (ושלא כשאר בהמות חולין שהומרו בבהמות הקדש, שחלה עליהן קדושת זו שהמירו בה, והריהן קרבות כמותה). ועוד הברל, שתמורת שמו של מעשר בהמה – נגאלת, נפדית, לכשיפול בה מום, כדין קרבן השלמים, שדמיה להקדש והיא יוצאת לחולין, ואילו תמורת גופו – אינה נגאלת כאמור במעשר בהמה: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל" (ויקרא כז, לג). והברל נוסף, שקדושת תמורת גופו במעשר בהמה – חלה הן על דבר הראוי להקרבה על גבי המזבח, והן על דבר שאינו ראוי להקרבה, וכגון בעל מום (שהרי קדושת מעשר בהמה חלה אף על בהמת בעלת מום), ואילו תמורת שמו – אינה חלה אלא על דבר הראוי להקרבה בלבד. שאילו היתה זו הבהמה שנקראה בטעות "עשירי" בעלת מום – אין היא קדושה בכך, כשאר קדשים שאינם מתקדשים בהיותם בעלי מומים.

ונפנים עתה לדון בדברי רבי אלו. אמרי [אומרים] בתמיהה על כך: וכי משום דרבי רחמנא דאית ביה [שריבה הכתוב את מעשר בהמה שיש בו] דין מיוחד זה של תמורת שמו, לכן איגרועי איגרע [נגרע, והקל דינן] של מעשר בהמה, שלא ינהג בו דין התמורה הרגיל, כשאר הקדשים, שלכך נצרך הכתוב לשוב ולהשמיענו שנוהג בו דין התמורה? ומשיבים: אין [כן]. משום דאמרין [שאומרים אנו] ככלל: מאי דרבי [מה שריבה] הכתוב – רבי [ריבה], ומאי [ומה] שלא רבי [ריבה] הכתוב – לא רבי [לא ריבה], והיה מקום לומר שבדין מעשר בהמה, ינהג רק דין תמורת שמו, ולא דין תמורת גופו. ולכך נצרכים אנו ללימוד מיוחד, שאף תמורת גופו נוהג בו. ושואלים: והא מהיכא תיתי [ודבר זה מהיכן תבוא, תעלה על הדעת להיאמר?]

להקדשה, דלא תימא דלדייניה בתמורת גופו. ועוד: דקא פריך ליה מהיכא תיתי, ואין זה לשון התלמוד הואיל ואוקים דודאי מיגרעא גרעא, דלמאי דלא רבי לא רבי – הוה ליה למימר מנא לך הא דאמרין הכי? אלל להאי לישנא מישתמע שפיר מהיכא תיתי, כלומר: מהיכא תיתי לי דלימא הכי, דאזכר קרא לרבייה.

